

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

ГОЛОВАНЬ Олександр Олексійович

УДК 327 (73) « 20 »

**ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США
НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Спеціальність 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем
та глобального розвитку

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Миколаїв – 2016

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у відділі трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України».

Науковий керівник: доктор політичних наук, старший науковий співробітник
ПОГОРСЬКА Ірина Іванівна,
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
старший науковий співробітник науково-дослідної частини

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
ХУДОЛІЙ Анатолій Олексійович,
Національний університет «Острозька академія»,
декан факультету романо-германських мов

кандидат політичних наук
ОСАДЧА Оксана Леонідівна,
ДП «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв»,
головний координатор з політичних питань
Офісу зв'язку НАТО в Україні

Захист дисертації відбудеться «13» травня 2016 р. о 15:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.01 Чорноморського державного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Чорноморського державного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв вул. 68 Десантників, 10.

Автореферат розісланий «12» квітня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.А. Громадська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю цілісного і більш поглибленого дослідження процесів розвитку сучасних міжнародних відносин в умовах, що США залишаються ключовим актором міжнародної системи постбіполярного періоду. Перспективи миру і стабільності, глобальний розвиток, економічні та політичні інтереси широкого кола країн світу, включаючи Україну, залежать від процесу реалізації та наслідків міжнародної політики США. Тобто, будь-які трансформації зовнішньополітичної стратегії США, які відіграють вирішальну роль регулятора і координатора світових процесів, постають винятково пріоритетними для політичної науки. З огляду на домінуючу роль, яку прагнуть відігравати США у світовій політиці, американські інституції розробляють і втілюють у практичну площину ідейні засади та інструментарій, покликаний підтримувати на видиму перспективу стратегію американського глобального впливу.

Таким чином, складність процесу еволюції зовнішньополітичних основ діяльності США та багатоаспектності її практичного втілення в сучасний період потребують комплексного дослідження зовнішньої політики США в дихотомічному поєднанні внутрішніх і зовнішніх факторів її формування, оскільки такий підхід дозволяє простежити трансформацію і встановити ключові закономірності розвитку американської міжнародної стратегії початку ХХІ ст., зробити ґрунтовні прогнози щодо її змісту і можливих форм у майбутньому.

Для українського контексту дослідження сучасних основ зовнішньої політики США як одного з найбільш важливих партнерів України в міжнародній взаємодії є актуальним і дискусійним з огляду на проєвропейський вибір геополітичного розвитку, обраний Україною у 2014 р. Відтак встановлення змісту і форм сучасної зовнішньої політики США щодо решти світу, відтворення найбільш цілісного уявлення про механізми і способи реалізації її концептуально-теоретичних основ у сенсі її еволюції синхронно до історичному процесу та глобального розвитку безперечно можна вважати необхідним і актуальним для розробки основ новітньої української міжнародно-політичної практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася в межах планової теми наукових досліджень відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України «Системоутворююча роль євроатлантичного співтовариства у ХХІ столітті: прогностичний вимір» (державний реєстраційний номер 0111U000007) та планової наукової теми відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» «Стратегічне партнерство міжнародних суб'єктів у контексті глобальних політичних трансформацій» (державний реєстраційний номер 0114U000641).

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає у висвітленні змісту та еволюції курсу зовнішньої політики США, що дозволить пояснити і обґрунтувати ефективність розстановки міжнародних пріоритетів та обрання зовнішньополітичних стратегій, які застосовуються адміністрацією Білого дому.

Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання таких дослідницьких завдань:

1) охарактеризувати концептуальний зміст, доктринальні засади та особливості формування зовнішньої політики США;

2) визначити на основі комплексного аналізу ідейно-теоретичні підходи розвитку сучасної зовнішньої політики США, визначити її основні цілі і завдання;

3) здійснити компаративний аналіз стратегічної трансформації зовнішньополітичного курсу за президентства Дж. Буша – мол. та Б. Обами;

4) з'ясувати особливості внутрішньополітичного впливу на формування зовнішніх стратегій Білого дому та відстежити внутрішньополітичні причини змін міжнародної стратегії США за адміністрацій республіканської і демократичної партій;

5) висвітлити пріоритетні напрями регіональної зовнішньої політики США за президентства Дж. Буша – мол. і Б. Обами;

б) виявити і охарактеризувати причини перегляду зовнішньополітичної стратегії США щодо Російської Федерації і України.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика США в сучасній системі міжнародних відносин.

Предметом дослідження є еволюція зовнішньої політики США у взаємозв'язку її концептуального та прикладного вимірів.

Методологія дослідження ґрунтується на методологічному синтезі, що включає в себе системний, дескриптивний, порівняльний, історичний і інші методи освоєння дійсності. Їх застосування обумовлено характером проблем, що вирішуються у дисертації. Як провідний використовується діалектичний підхід, в основі якого лежить принцип системного аналізу досліджуваних явищ у їх взаємозалежності, взаємовпливі та суперечливості, що дозволяє отримувати найбільш достовірні, відповідні об'єктивній дійсності знання. Системний метод дозволив розглянути зовнішньополітичні стратегії США в їх тісному взаємозв'язку з внутрішніми та зовнішніми чинниками, а також виявити специфіку спрямованості стратегії США при адміністраціях Дж. Буша – мол. і Б. Обами з урахуванням нових викликів і загроз для міжнародного миру і безпеки.

З метою наочної демонстрації змісту ключових трансформацій у зовнішньополітичній стратегії США використаний дескриптивний (описовий) метод, який дав можливість детально розглянути доктринальні і фактографічні характеристики зовнішньої політики США в її еволюції і виявити загальні тенденції та закономірності у зовнішній політиці США.

За допомогою порівняльного методу були з'ясовані закономірності і відмінності у формуванні та реалізації зовнішньої політики Сполучених Штатів за різних президентських адміністрацій, проаналізовані погляди і підходи провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі політології міжнародних відносин щодо суттєвої зміни зовнішньої політики Америки у першій чверті ХХІ ст.. Метод передбачав зіставлення однопорядкових явищ, у даному випадку різних концептів і способів реалізації одних і тих же зовнішньополітичних завдань і рішень щодо

збереження провідної ролі США в світі з метою виявлення їх рис і специфіки, знаходження найбільш виразних показників для їх ототожнення та розмежування.

Історичний метод використаний для хронологічної фіксації політичних подій і фактів, їх дослідження в тимчасовому і динамічному розвитку, виявлення зв'язку сьогодення, минулого і майбутнього. Для даного дослідження історична ретроспектива стала важливим підґрунтям для історичних порівнянь і аналогій, ключем для розуміння американського стратегічного мислення, традицій ведення зовнішньої політики, громадських та міжнародних стереотипів політичної свідомості і поведінки, що допомогло відстежити логічність і послідовність процесів, що призвели до формування порядку денного сучасної зовнішньої політики США і її найближчого майбутнього.

Також у дисертації був застосований фаховий вузькоспеціалізований аналітичний метод, що представляє собою використання понятійного апарату і категорій теорії міжнародних відносин і світової політики.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 2001 по 2014 рр. Подібний вибір пояснюється особливою роллю якою наділений президент американської держави у здійсненні зовнішньої політики й тим, що саме з приходом до Білого дому республіканської адміністрації Дж. Буша – мол. було започатковано основи сучасної зовнішньополітичної стратегії США, які, пройшовши тривалий шлях еволюційних перетворень і доповнень в умовах трансформації системи міжнародних відносин початку XXI ст., втілюються сьогодні другою президентською адміністрацією чинного голови держави Б. Обама. Разом з тим, для контекстуального відображення і збереження цілісності еволюційного процесу зовнішньополітичної діяльності США у дослідженні проаналізована низка загальних тенденцій, вплив яких не обмежується встановленими хронологічними межами, проте дозволив відслідкувати певну правонаступність у зовнішній політиці американських адміністрацій та надати перспективні оцінки дії Вашингтона по важливим стратегічним напрямкам.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленому теоретичному аналізі інструментальних, доктринальних основ та практичних аспектів втілення зовнішньої політики США у світлі нових викликів і загроз, дослідженні проблем сучасної зовнішньої політики США і тенденцій міжнародних відносин загалом, а також у прогнозуванні подальшого розвитку сучасної американської зовнішньої політики.

Результати, одержані під час дослідження, що визначають його наукову новизну, розкриваються у наступних положеннях:

Вперше:

- у вітчизняній науково-дослідницькій традиції комплексно проаналізовано ключові складові змісту, особливості трансформації зовнішньої політики США та основні закономірності формування зовнішньої стратегії США в її динамічному розвитку упродовж діяльності президентських адміністрацій Дж. У. Буша і Б. Обама;

- системно проаналізовано еволюцію зовнішньої політики США у взаємозв'язку теоретико-концептуальних основ та її прикладної реалізації у ключових регіональних напрямках зовнішньої політики;

- у вітчизняній історіографії новітня зовнішня політика США ХХІ ст. представлена як комплексний феномен, який формується як під впливом обставин історичного процесу та глобального розвитку, так і під тиском внутрішніх факторів, зокрема, еволюції громадської думки та міжпартійної боротьби всередині США;

- узагальнено визначальні показники трансформацій зовнішньополітичної парадигми США у хронологічних межах дослідження;

- представлена спроба авторської типологізації основних здобутків і програшів зовнішньополітичної стратегії США, що реалізувалася Дж. У. Бушем і Б. Обамою, в контексті процесу прийняття Білим домом рішень про подальший розвиток міжнародної діяльності США.

Удосконалено:

- знання щодо змісту концептуальних підходів до вироблення та реалізації зовнішньополітичної стратегії США;

- поглиблено розуміння основ, джерел і витоків зовнішньої політики США на прикладі останніх тенденцій, відтворено закономірність про зовнішню політику як продовження внутрішньої, продемонстровано її логічний і послідовний еволюційний розвиток від моменту закінчення «холодної війни» і до сьогодення;

- виявлено основний інструментарій реалізації зовнішньої політики США та продемонстровані засоби здійснення основних принципів у зовнішній політиці США, їх взаємодія та вплив на міжнародно-системну еволюцію на сучасному етапі.

- положення, що сучасна глобальна стратегія США є логічним і послідовним продовженням напрямів і тенденцій, визначених попередніми адміністраціями Білого дому і зберігає деяку правонаступність протягом усього постбіполярного періоду;

Набуло подальшого розвитку:

- дослідження новітніх тенденцій зовнішньополітичної еволюції Білого дому в контексті ключових глобальних та регіональних викликів сучасності.

- використано і враховано найновіші тенденції і поточні факти, які мають пріоритетне значення для розуміння можливих варіантів подальшого розвитку глобальної стратегії США щодо решти світу, включаючи Україну;

- визначення сутності змін зовнішньополітичної стратегії США протягом вказаного періоду у відносинах з ключовими партнерами, і встановлено, що починаючи з 2014 р. після зародження кризи в українсько-російських відносинах і як наслідок більш тісного об'єднання Заходу навколо цієї проблеми, у зовнішній політиці США другої адміністрації Б.Обами розпочинається новий етап, який спрямований на більш жорстку політику у глобальній взаємодії, сприятливі умови для реалізації якої були підготовлені протягом перших п'яти років правління чинного американського президента.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати авторського дослідження можуть бути використані у практично-політичній діяльності Міністерства закордонних справ України та дипломатичних представництв за кордоном, у міжнародній діяльності інших урядових, політичних і

громадських інституцій, стати корисними при формуванні стратегій та конкретизації змісту зовнішньополітичної діяльності України, а також бути врахованими експертними колами при розробці рекомендацій з питань зовнішньої політики для органів законодавчої і виконавчої влади України.

Крім того, теоретичні узагальнення і закономірності, встановлені під час підготовки дисертаційної роботи, можуть бути використані для подальших наукових розробок трансформацій зовнішньополітичних стратегій США в контексті динамічного розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища, а також при розробці та читанні загальних та спеціальних лекційних курсів з теорії та історії зовнішньої політики США і міжнародних відносин, підготовці та написанні наукових кваліфікаційних робіт всіх рівнів, в тому числі при підготовці монографій з історії зовнішньої політики США і країн світу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення наукової праці було апробовано на міжнародних наукових, міжнародних науково-практичних конференціях та міжнародних круглих столах, зокрема: міжвідомча наукова конференція «Світові трансформаційні процеси: тенденції, напрями, перспективи» (м. Київ, 22 листопада 2012 р.); міжнародна науково-практична конференція «Людське співтовариство: актуальні питання наукових досліджень» (м. Дніпропетровськ, 15-16 лютого 2013 р.); міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин (м. Київ, 24 жовтня 2013 р.); міжвідомча наукова конференція «США у трансформаціях сучасного світу: геополітичний вимір» (м. Київ, 14 квітня 2014 р.); міжвідомчий круглий стіл «Регіональні інтеграційні утворення у сучасних міжнародних відносинах» (м. Київ, 19 травня 2014 р.); міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (м. Київ, 16 жовтня 2014 р.); міжвідомча наукова конференція «США в сучасних міжнародних трансформаціях: концептуальний і прикладний виміри» (м. Київ, 20 березня 2015 р.); II міжнародна наукова – практична конференція «Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство» (м. Львів, 15 травня 2015 р.), а також на засіданнях відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць: 8 наукових статей, з яких 6 – у фахових виданнях, 1 стаття – у науковому виданні України, яке входить до міжнародної наукометричної бази даних IndexCopernicusInternational і 1 стаття – в іноземному науковому періодичному виданні, яке входить до міжнародної наукометричної бази даних IndexCopernicusInternational; 3 статті – опубліковані за результатами міжнародних науково-практичних конференцій.

Структурно робота визначається метою та завданнями дослідження, і складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Обсяг дисертаційної роботи складає 202 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 170 сторінок, список використаних джерел налічує 331 найменування українською, англійською та російською мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання дослідження, його об'єкт і предмет, визначено основні методи дослідження, окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо апробації цих результатів та їх опублікування.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження»** з'ясовується ступінь наукової розробки предмету дослідження, проводиться аналіз ідейно-теоретичних підходів, які концептуально розкривають зміст феномену зовнішньої політики США, окреслюються головні принципи, витоки та складові сучасної зовнішньої політики США. Аргументовано авторський вибір на користь комплексного методологічного підходу до дослідження проблематики американської зовнішньої політики, показано, що джерельна база дослідження є комплексною і складається з документальних джерел державно-правового та офіційно-дипломатичного характеру, авторських та колективних монографій провідних світових фахівців, розробок науково-дослідницьких центрів з проблематики глобального та регіональних вимірів зовнішньої політики США, низки аналітичних матеріалів. Наводиться визначення фахових категорій і понять, що використовуються у дослідженні.

В контексті дослідження еволюції стратегічних пріоритетів зовнішньої політики США на початку ХХІ ст. обґрунтовується, що після розпаду біполярної системи сутнісною характеристикою глобальної політичної темпоральності та розвитку міжнародно-політичних процесів визначено нелінійність, що в практичному розрізі передбачає варіативність дій акторів міжнародної політики, а в концептуальному вимірі - оновлення зовнішньополітичної парадигми.

В рамках аналізу загальнотеоретичних підходів і концепцій зовнішньополітичної парадигми США висвітлюються напрацювання і наукові розвідки щодо змісту, джерел та напрямків практичної дії сучасної зовнішньої політики США. Проаналізовано основні академічні напрями та типологізовано підходи фахових аналітиків зарубіжної, зокрема американської політичної науки, окреслено надбання вітчизняної політології міжнародних відносин. Окрема увага звернена на розробки представників сучасних шкіл американістики щодо визначення детермінант еволюції зовнішньополітичної парадигми США в умовах сучасних міжнародних трансформацій.

Показано, що американські політологічні розвідки щодо зовнішньої політики США здійснюються переважно в рамках вчення про глобальне лідерство США на глобальному і регіональному рівнях (зокрема Г. Кіссінджер, Р. Кейган, С. Хантінгтон, Дж. Айкенберрі, М. Макфолл, М. Менделбаум, Н. Подгорець, Б. Поузен, Ф. Закарія, Ф. Фукуяма, Ч. Купчан). В наукових доповідях і аналітичних роботах провідних науково-дослідних центрів, таких як Фонд Карнегі, Фонд «Спадщина», РЕНД корпорейшн, Центр Р. Ніксона, Центр оборонної інформації, Інститут Кейто, Центр стратегічних і міжнародних досліджень виокремлено головні аналітичні підходи до вивчення трансформації сучасної зовнішньополітичної стратегії Білого дому. В даному вимірі авторська класифікація пропонує поділ

наявних підходів на три пласти: загальнотеоретичні роботи відносно дослідження глобальної ролі США у світових процесах; прикладні дослідження міжнародної політики Сполучених Штатів з точки зору продовження її внутрішньої політики; праці історико-політичного профілю з основ зовнішньої політики США та аналізу змін зовнішньополітичного курсу щодо тих, чи інших регіонів світу. Особливістю концептуальних засад американських досліджень визначено збереження когнітивних тенденцій, де домінує ідея бажаності участі США у глобальних процесах та визнається, що США мають залишатися лідером у захисті міжнародної безпеки, аргументується корисність участі США у консультативних процедурах щодо інших країн та зростання визнання важливості прогнозування наслідків подальшої трансформації політичних, економічних та соціальних процесів в різних регіонах світу в контексті вироблення механізмів захисту національних інтересів Америки.

Вагому цінність у проведенні дослідження мали праці провідних вітчизняних американістів Є. Камінського, І. Ковалю, Б. Гончара, С. Шергіна, О. Шевчука, Г. Перепелиці, С. Галаки, О. Потехіна, М. Рижкова, І. Хижняка, С. Федуняка, І. Погорської, І. Дудко, Є. Макаренко, Л. Чекаленко, Є. Тихомирової, С. Трояна, А. Худолія, Н. Ржевської та інших, що дозволило підтвердити висновок, що адміністрація Б.Обами, як і адміністрація Дж. Буша-мол., успадковувала основні компоненти зовнішньополітичної стратегії США, мета якої залишається сталою – світове домінування, натомість відбувається кореляція методів впливу.

В рамках дослідження доктринальних основ зовнішньої політики США на сучасному етапі проаналізовані ключові концептуальні підходи, які використовуються у наукових розвідках щодо розуміння вихідних засад зовнішньополітичних стратегій США (зокрема геополітичний, месіанський, національного інтересу, економічної експансії). Визначено, що кожен із підходів виходить з комплексного розуміння основ національних інтересів США, системно пояснює потреби внутрішнього розвитку країни, традиційно зумовлені «невід’ємними або життєво важливими» потребами цієї країни. Дані базові інтереси безпосередньо формують зовнішньополітичні орієнтири Сполучених Штатів, і співвідносяться представниками американського уряду із поточними міжнародними обставинами. Встановлено, що цілі глобальної стратегії США полягають у формуванні вигідного для себе міжнародного оточення, забезпеченні і збереженні найвищого провідного становища у світі, а також просуванні тактичних інтересів як індикатора досягнення цих пріоритетів.

Другий розділ «**Стратегічні трансформації зовнішньополітичного курсу США за президентства Дж. Буша – мол. та Б. Обами**» розкриває стратегічний вимір еволюції зовнішньої політики США початку XXI ст., предметно пов’язаної з концептуальними зрушеннями в підходах до реалізації завдань національної та міжнародної безпеки. У дослідженні показано, що розробка основних напрямів політики Сполучених Штатів в пріоритетних для національного інтересу сферах і регіонах світу проводиться з урахуванням як регіональної специфіки і глобальних міжнародних проблем, так і внутрішньоамериканських факторів, які об’єднують політичну кон’юнктуру і тиск громадської думки.

У рамках розгляду стратегії боротьби з глобальним тероризмом Дж. Буша – мол. (2001-2009 рр.) досліджено ключові аспекти зовнішньої політики періоду президентства Дж. Буша – мол. і її наслідки для США з огляду на ускладнення процесів глобальних міжнародно-системних трансформацій, проаналізовано зміст, характер, пріоритети і особливості стратегії в контексті реалізації американських інтересів на світовій арені. Досліджено еволюцію стратегічних переконань Дж. Буша – мол. на початку його першого президентського терміну до переломного етапу, який бере початок з 9 вересня 2001 р. Констатується, що після теракту 2001 р., зовнішньополітична стратегія США зазначала кардинальної зміни, передусім у перегляді форм міжнародної поведінки, виборі методів зовнішньополітичної боротьби і розстановці регіональних пріоритетів. Робиться висновок, що стратегія Дж. Буша – мол. періоду 2001-2008 р. носить переважно експансіоністський характер, не характерний для загальної тенденції США на глобальне лідерство, закладене за президентства Б. Клінтоном, з чіткою домінантою прагматики національного інтересу над глобальною взаємодією. Стрижневою характеристикою стратегії визначається принцип необмеженого використання впливу у всіх країнах, які зараховуються американським урядом до сфери національного інтересу США. Враховується фактор паралельного впливу радикальних та поміркованих підходів, які мали місце у роботі президентської адміністрації через неоднорідність складу її експертної команди. Робиться висновок про початок нового етапу трансформації зовнішньополітичної стратегії наприкінці другого терміну президентства Дж. Буша – мол., який характеризується завершенням налаштованості на жорстку гегемонію і інтервенціоналізм і посиленням акценту на демократичному лідерстві США.

У контексті дослідження стратегії м'якої сили демократичної адміністрації Б. Обама окреслюються нові вектори стратегічної дії у зовнішній політиці США, що визначаються як логічний і послідовний крок еволюційного розвитку американської міжнародної стратегії, обумовлений потребами часу, внутрішніми та зовнішніми викликами. Серед головних цілей нової глобальної стратегії США можна визначити: бажання нової адміністрації подолати негативний імідж на міжнародній арені; вирішити і довести до завершення проблеми порядку денного – участь у військових операціях, обмеження ресурсів впливу і погіршення відносин у військових альянсах, подолання кризи бюджетних асигнувань через економічну рецесію і фінансово-економічну кризу; наздогнати втрачені позиції у процесах торговельно-економічних перетворень в Азійсько-тихоокеанському регіоні, які були знехтувані недостатньою увагою попередньою республіканською адміністрацією. Таким чином, підсумки роботи першої каденції Б. Обама визначені як стратегія на відновлення лідерства США через порозуміння з стратегічними суперниками і поглиблення співпраці з традиційними партнерами шляхом дотримання іміджу країни – зразка зрілої демократії, ринкової економіки, миротворця і дипломата. Головними здобутками першого президентського терміну Обама можна відзначити: завершення боротьби з тероризмом, примирення з мусульманським світом, досягнення вигідних торговельних преференцій і нормалізацію відносини з рядом країн, передусім регіонами ЄС, АТР, Іраном та Росією. Відзначається деяка зміна вектору зовнішньополітичної стратегії Б. Обама після повторної перемоги у 2012 р. на

виборах глави Білого дому. Можна констатувати зосередження чинного президента на питаннях, реалізація яких передбачала побудову міцного підґрунтя, яке і було досягнуте протягом перших 4 років перебування при владі. Друга каденція Обама – активізація реальних ініціатив, розширений простір для маневру на базі сприятливих обставин, суб'єктивно підготовлених США за допомогою цілеспрямованого впливу на зовнішнє середовище протягом 2009-2012 рр. Цілями зовнішньополітичної стратегії Б. Обама на початку другого терміну перебування при владі є: 1) європейський напрям, 2) економічна інтеграція з АТР, 3) північнокорейська і іранська ядерні програми, 4) близькосхідне врегулювання, 5) посилення і нарощування військового потенціалу у співпраці з військовими союзниками США за кордоном. Часткове переосмислення Б. Обамою власної зовнішньополітичної стратегії через початок «агресивних» маневрів Росії щодо перерозподілу післявоєнних кордонів Європи загалом залишається в межах виробленої Білим домом лінії міжнародної політики США з деякими тактичними відхиленнями.

У контексті аналізу внутрішньополітичних факторів зміни міжнародної діяльності США здійснюється розгляд вирішальних чинників, які мають вирішальний вплив на формування зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів і належать до особливостей системи владних відносин всередині американського суспільства. Встановлено, що зовнішня політика США зазвичай виходить із принципів, які є ідеологічним базисом правлячої партії і сформованого нею президентської адміністрації з деякими інструментальними відхиленнями в тактичних формах і методах реалізації. Для демонстрації залежності зовнішньополітичного курсу США від доктринального забезпечення політики уряду США правлячою партією, здійснюється порівняння доктрин Б. Клінтон, Дж. Буша – мол. і Б. Обама. Головною відмінністю у зовнішньополітичних курсах США за правління визначається інструментальний аспект, який втілювався у підходах до перетворення міжнародної системи Сполученими Штатами у відповідь на існуючі виклики за рахунок вибору ними революційної і реформаторської моделі розвитку останньої. Водночас, при використанні різними адміністраціями часто відмінних за змістом доктрин і концепцій фіксується наступність. Підкреслюється, що життєво важливими регіонами для Америки визначаються країни ЄС, індустриально розвинені країни Азії та держави Перської затоки. Робиться висновок, що загальна стратегічна позиція США у світі засновується на трьох аспектах – тільки ідеологічному (месіанського типу), економічному і безпековому, які і становлять зміст американської зовнішньої політики у визначених національним інтересом пріоритетних напрямках та їх периферії.

На основі компаративного аналізу дана авторська оцінка ефективності зовнішньої політики США за президентства Дж. Буша – мол. і Б. Обама. Показано, що попри елітарний характер американської дипломатії, зовнішньополітична стратегія США є її опосередкованим продовженням волі американських громадян. Формування стратегії зовнішньої політики США вимагає наявності консенсусу між владою і внутрішньою підтримкою з боку громадськості. Для обґрунтування даної тези проводиться предметний огляд динаміки ставлення громадськості до векторів і

форм зовнішньополітичної діяльності США протягом постбіполярного періоду. Наводяться дані, які підтверджують особливий інтерес американських громадян до тем зовнішньої політики і методів її реалізації під час виборчих перегонів. На прикладі виборчого процесу 2008 і 2012 р., присвячених обранню глави держави, продемонстровано, що зовнішня політика США займала центральне місце в передвиборчих дискусіях, і, відповідно стала одним з факторів віддання переваги одному з кандидатів на пост президента США, що можна трактувати, як обрання американським народом найбільш оптимального з його точки зору курсу зовнішньої політики США. Слід зазначити, що вигреш Б. Обама на виборах президента 2008 р. можна вважати перемогою на «виборах нової зовнішньої політики США», попит на яку був сформований надмірно радикальною лінією міжнародної поведінки попереднього президента Дж. Буша – мол. Таким чином, в американському контексті, громадськість впливає на еволюцію зовнішньополітичного курсу держави, а втрата її широкої підтримки з боку населення є сигналом і мотивом для зміни її курсу з боку правлячої адміністрації, стаючи головним викликом для перегляду зовнішньополітичної стратегії США.

Третій розділ «**Пріоритетні напрями зовнішньої політики США за президентства Б. Обама**» - присвячено критичному аналізу сучасної зовнішньополітичної практики США, що проявляється у поєднанні традиційності та інноваційності використання інструментарію міжнародної дії для підтримки і забезпечення міжнародно-політичних ініціатив у стратегічно важливих світових регіонах. Для предметної ілюстрації практичної площини трансформацій регіональних вимірів зовнішньополітичної стратегії США, втілених у життя президентом США Б. Обамою, з'ясовано нове трактування позицій США у системі міжнародних відносин у дво- та багатосторонніх аспектах, а також розглянуто практичні кроки Америки, що реалізовані у різних регіонах світу з метою забезпечення провідного місця для США як провідника та лідера глобального розвитку. До пріоритетів нової зовнішньополітичної стратегії віднесено: 1) усунення основних загроз, перш за все боротьба з тероризмом; 2) перезавантаження відносин з традиційними суперниками, як пауза для відновлення втрачених позицій; 3) демонстративне повернення до біполярної системи через геополітичні маніпуляції РФ 2014 р., в рамках стратегії зближення з ЄС, посилення єдності з країнами Заходу та новими економічними центрами-партнерами США.

У контексті дослідження ролі та особливостей трансатлантичної взаємодії у системі зовнішньополітичних пріоритетів США зазначається, що відносини США та країн Європейського союзу є найбільш стабільними та плідними з усіх наявних партнерських відносин, наявних у Сполучених Штатах. Показано, що взаємозв'язки Білого дому з європейськими країнами в системі трансатлантичної взаємодії зберігають константу ефективного стратегічного та тактичного союзництва. Інтегративна парадигма «США-Європа» сьогодні не тільки сфокусована на таких традиційних вимірах як економіка та безпека, але й спрямована на будівництво нового формату ведення дискурсу та спільної репрезентації західної демократичної спільноти на міжнародній арені. Логічну суперечливість взаємодії продовжує

привносити фактор структурних відмінностей у географічному розподілі міжнародної відповідальності і ставленні до військової потужності. США є єдиною глобальною наддержавою, практичним учасником міжнародного процесу у кожному з основних стратегічних регіонах світу, презентуючи себе наріжним каменем міжнародної системи, що спирається на реальну владу. Тож певний зсув у критеріях відповідальності та ступеня втручання у світовий міжнародний простір призводить до асиметрії інтересів та до відмінності в пріоритетах. В даному контексті тенденцію, представлену президентом Б. Обамою, що передбачає розвиток стратегічного партнерства США і ЄС на основі більш оптимальної моделі взаємодії на базі подолання асиметрії у відносинах можна вважати позитивом. Зазначено, що на перспективу суттєвого значення матиме поступовий рух до посилення трансатлантичного економічного партнерства між США та ЄС (наприклад, шляхом укладення угоди про Північноатлантичну зону вільної торгівлі), що потенційно має поєднувати держави з високим ступенем розвитку, близькими типами політичної культури та інтересами. Іншим важливим елементом стає повернення до укріплення системи безпеки держав НАТО через перерозподіл ресурсів, що суттєво були скорчені з посиленням глобального значення для США зони АТР, але набули актуалізації з початком геополітичних маневрів РФ, що стало відправною точкою для нової єдності Західного світу перед старими загрозами часів холодної війни.

У рамках аналізу особливостей зовнішньої політики США в азійсько-тихоокеанському регіоні констатується, що новітня зовнішньополітична стратегія США спрямована передусім на укріплення провідних позицій в Азійсько-тихоокеанському регіоні, що можна назвати головним завданням чинної президентської адміністрації. На основі аналізу доктринальних основ та політичної практики президентів Б. Клінтона та Дж. Буша – мол., робиться висновок, що даний напрямок не випадково був обраний американським урядом у 2009 р. як центральна складова власної стратегії. Про американський шлях на Азійсько-тихоокеанський регіон вперше заявив Б. Клінтон, який вбачав у цьому напрямку важливу сферу національного інтересу, яка має потужний нереалізований потенціал. Зафіксовано, що протягом першого півріччя роботи першої адміністрації Дж. Буша – мол. почалась модернізація відносин з країнами регіону, яка була перервана після вересня 2001 р. Через переорієнтацію головної уваги Дж. Буша – мол. з азійського напрямку на близькосхідний, лише наприкінці другої каденції республіканська адміністрація відновила переговорний процес, який був своєчасно підхоплений Б. Обамою. Сучасна політика США в АТР реалізується через примноження військової та політичної присутності, відновлення дипломатичних зв'язків з недемократичними країнами, а також через інтеграцію США в процеси регіональної інтеграції торговельних союзів країн АТР. В останньому вимірі найбільш вагоме значення матиме розвиток «транстихоокеанського партнерства», що окрім суто економічного, матиме значення східної геополітичної дуги глобального кола безпеки, що намагається сформувати Вашингтон. Концентрованим вираженням концептуальних розробок щодо «китайського виклику» для США визначено реалізацію ідеї «стримування через інтеграцію», коли, з одного боку, увага буде

приділятися максимальному залученню Китаю до міжнародних відносин, торгово-економічного і фінансового співробітництва, а з іншого боку – превентивну силовому стримуванню, оскільки саме КНР, як регіональна наддержавна, матиме потенціал загрози національним інтересам США.

У контексті дослідження близькосхідного вектору забезпечення американських зовнішньополітичних інтересів обґрунтовується важливість для США близькосхідного регіону, аналізується його інтегрованість у систему національних інтересів США. Регіон традиційно виступає геостратегічним ареалом, де відбувається суперництво між різного рівня впливу акторами міжнародної політики, що безпосередньо впливає на співвідношення сил між провідними центрами сили, а також є точкою зосередження «нових стратегічних викликів» (зокрема, транснаціональних терористичних мереж, енергетичної небезпеки, міграційних потоків). Випробувані стратегії щодо регіону, не зважаючи на значні зусилля адміністрацій Білого дому, мали обмежений успіх, при цьому спостерігається процес трансформації підходу США до участі в регіональних процесах, що дає можливість іншим позарегіональними гравцям активізувати свій акціоналізм.

Головною відмінністю підходу останніх двох американських президентів до проблем Близького сходу можна назвати розстановку пріоритетів і методологічний апарат. А саме: ціна, яку готові заплатити Сполучені Штати для утримання контролю над цим регіоном і існуюча відмінність в інструментарії, що використовується для цієї боротьби. Аналізуються головні події і акції, здійснені президентом Дж. Бушем – мол. на Близькому сході, зважаються їх наслідки, вигоди і втрати. Робиться висновок, що нова стратегія Б. Обама щодо Близького сходу характеризується: 1) відмовою втручатися у зтяжне збройне протистояння з суперниками; 2) налаштованість на відсутність даремних і надмірних бюджетних витрат на неперспективні акції; 3) зниження пріоритетності близькосхідного регіону, при умові, що утримання силового контролю над ним видається занадто дорогою ціною; 4) спроба знайти більш прийнятний, дипломатичний підхід до країн Близького сходу. Показано, що близькосхідна політика виступає, з одного боку, як складова глобальної стратегії США, а з іншого - як самостійний напрямок зовнішньої політики, наділений власною специфікою. Країни Близького Сходу залишаються найважливішими об'єктами міжнародного курсу США для будь-якої адміністрації Білого дому. Поряд із тим – це надскладний комплекс суперечливих інтересів та підходів, які зазнають постійної трансформаційної динаміки.

У вимірі аналізу імперативів зовнішньополітичної стратегії США щодо Російської Федерації і України розглянуто новітні перетворення у американській зовнішньополітичній стратегії щодо РФ та України в контексті традиційних для періоду постбіполярності пріоритетів США стосовно країн пострадянського простору. Визначено 4 етапи, які пройшли США у реалізації власної стратегії відносно пострадянського простору з моменту закінчення «холодної війни» до 2014 р.: 1) реформування Росії У. Клінтоном, порозуміння і залучення її до світової спільноти як рівноправного партнера, спроби інтегрувати колишні радянські республіки до сфери впливу США; 2) стримування Росії Дж. Бушем – мол., винятковий інтерес до пострадянських республік як предмету тиску і торгу при

суперництві з РФ; 3) презавантаження відносин з Росією першою адміністрацією Б. Обами і охолодження відносин з країнами колишнього СРСР; 4) формальне повернення до біполярності з РФ, дистанціювання від справ пострадянського простору в межах критичної миротворчої риторики. Принциповими точками розходження позицій є перспективи розвитку глобальної системи міжнародних відносин та політика США в геополітичних ареалах національного інтересу РФ.

Констатується, що Україна не входить до кола пріоритетних партнерів США, які визначають ситуацію на світових ринках і у міжнародно-політичних інститутах, тому ефективність взаємодії суттєво залежить від зовнішніх обставин, значною мірою, обумовленими мотиваціями дії Вашингтона на східноєвропейському та євразійському просторах у цілому. Зазначається, що логічна активізація відносини США-Україна в контексті подій 2014 р. поглибила програму співпраці, але водночас, зважаючи на глобальний характер та реалізм Білого дому, перспективи України в системі зовнішньополітичних пріоритетів адміністрації США будуть визначатися якісними змінами як глобального геополітичного балансу сил, так й двосторонніх відносин.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження трансформацій зовнішньополітичної стратегії США у сучасній системі міжнародних відносин початку XXI ст. було зроблено такі висновки:

1. Зовнішня політика США, як впливає з дослідження, є складним, багатовимірним явищем, що інтегрує ідейну складову і теоретичні підходи, накопичені в процесі розвитку держави, оцінки їх практичної значущості та потенційних можливостей використання у майбутньому. Комплексний підхід уможливив подолання предметної роз'єднаності, здійснити аналіз феномену інтегративності та цілісності американської зовнішньої політики в контексті багатомірної еволюції соціально-політичного простору і часу.

Аналіз концептуальних засад зарубіжних і вітчизняних досліджень дозволив встановити, що зовнішньополітична стратегія Сполучених Штатів зберігає фундаментальний імператив підтримання світового системного лідерства та відповідну організаційну детермінанту, включає набір базових принципів та інструментів, які почергово застосовуються адміністрацією Білого дому у їх «м'якій» та «жорсткій» формі залежно від сприятливих для Америки обставин зовнішнього та внутрішнього середовища. Зовнішньополітична стратегія США початку XXI ст. представляє собою новітню форму боротьби провідного міжнародного актора країни за глобальне лідерство, унікальну і відмінну у своїх тактичних параметрах, пріоритетах та інструментарії. Відзначається, що з моменту завершення біполярної ери Сполучені Штати займаються конструюванням нового світового порядку в найбільш сприятливих для них умовах і наблизились до реалізації відповідної глобальної стратегії.

США намагаються реалізувати власну стратегію міжнародного впливу з врахуванням обставин реальної глобально-історичної дійсності, своєчасно

відповідаючи на всі виклики сьогодення, а також, залишаючись в рамках формули побудови зовнішньої політики як продовження внутрішньої. Маючи широкі економічні партнерські зв'язки та угоди про двосторонні військові зобов'язання і будучи членом більшості регіональних і глобальних міжнародних організацій, США мають виняткові можливості для здійснення політики присутності практично у кожному регіоні світу.

Ідейно-політичні дискусії, що проходили у США на початку ХХІ ст., і концепції світового порядку і зовнішньої політики, які були запропоновані провідними американськими зовнішньополітичними центрами та експертами, свідчать, що фахове середовище «мозкових центрів» США, які прямо або опосередковано впливають на зовнішньополітичний процес шляхом його аналізу та висування практичних рекомендацій, розподіляється по осі ізоляціонізм - концепція мінімальної залученості в проблеми зовнішнього світу і зосередженості на внутрішніх зарадки заощадження сил і ресурсів, а також збереження вигідного для Вашингтона статусу-кво, і інтервенціонізм – доктрина максимальної залученості США у міжнародну взаємодію для забезпечення міжнародного миру і стабільності. Крім того, переважна більшість політичних аналітиків-практиків та представників академічного середовища тяжіють до тієї чи іншої політичної партії (республіканців чи демократів) і часто виконують урядові замовлення для конструювання теоретичних засад зовнішньополітичної стратегії США на основі «кейс стаді».

2. Головним призначенням зовнішньої політики США з погляду її ідейно-теоретичних засад визнано реалізацію національного інтересу – «категорії життєво важливих інтересів», яка має доктринальний характер і яка охоплює ряд найважливіших складових американського економічного процвітання, гарантії національної безпеки і реалізується через Стратегії національної безпеки та інші документи Білого Дому. Ідеологія американської зовнішньої політики у доктринальному вимірі будується на основі ідеї американської винятковості й особливої місії США в світовій історії, стрижневою основою якої виступає демократичний (ліберальний) фундаменталізм та політичний реалізм.

Формулювання сучасної глобальної стратегії США, започатковане під час правління республіканської адміністрації Дж. Буша - старшого, знайшло втілення у концепції «нового світового порядку», яка фактично стала офіційною зовнішньополітичною доктриною країни. Ідеологи цієї концепції проголосили «поширення демократії» і цінностей західного лібералізму основною цінністю у політиці розповсюдження американського глобального лідерства, що була реалізована в подальшому через стратегію «залучення» Б. Клінтона, силову стратегію випередження Дж. Буша – мол. і стратегію «м'якої сили» Б.Обами.

Зовнішньополітична діяльність адміністрації Б. Обами носить компромісний характер і відображає прагнення політичної еліти США надати ідеї американського лідерства більш привабливу репутацію, проте така ідея не зумовила фундаментальні зміни в американській політиці. Таким чином, головна мета США на міжнародній арені сьогодення – прагнення зберегти важелі впливу на міжнародну взаємодію і поступальними темпами розширювати можливості для реалізації власного національного інтересу, закладаючи основи змісту і напрямів глобального розвитку

за американським сценарієм. Ключова проблема порядку денного зовнішньої політики США полягає в тому, щоб обґрунтувати домінуюче становище країни, яке було б прийнятним для більшості міжнародних акторів, і створити сприятливі обставини для будь-якого політичного маневру на перспективу.

3. Компаративний аналіз практичних аспектів реалізації зовнішньої політики президентських адміністрації початку XXI ст. засвідчив, що під час перебування при владі Дж. Буша – мол. та Б. Обама мали місце деякі докорінні перетворення принципів ведення зовнішньої політики. Стратегія республіканської адміністрації Білого дому містила такі ключові елементи, як: налаштування на гегемонізм, інтервенцію, нехтування точкою зору світової громадськості, вибір на користь військових інструментів, готовність до випереджувальних ударів і превентивної війни, насаджування неоліберальної стратегії глобалізму і лідерства, нехтування багатосторонніми угодами і договорами. Натомість, підхід чинної демократичної адміністрації, що частково переключається зі стратегією Б. Клінтона, відзначається прагненням обмежити надмірні бюджетні витрати, тимчасово обмежити американський вплив переважно дипломатичними методами, відновити довіру американських партнерів і знайти порозуміння з суперниками, знайшовши з ними спільні точки дотику, а також модернізувати військову потужність до перспективи відновлення американського глобального лідерства і утримання фактичної стратегічної ініціативи у сфері національної і міжнародної безпеки.

Водночас можна констатувати часткову наступність політики президента Б.Обама щодо його попередника – Дж. Буша – мол., зокрема в аспекті пріоритетних напрямів регіональної політики, а також безпекових стратегій. Так, адміністрація Б.Обама прагне зберегти глобальне військове домінування і відстоює посилення політики обороноздатності, причому принципово відмінною рисою нової стратегії визначено лише перегляд самого інструментарію для ведення боротьби за міжнародне лідерство та збереження провідних позицій у кожному регіоні, який незалежно від зміни правлячих партій традиційно належить до сфери національних інтересів Америки як відносно статичного явища зовнішньої політики країни.

Детермінантою для еволюції методів і відмови від попереднього інструментарію ведення зовнішньої політики стала невдала у стратегічному вимірі політика єдиної наддержави-гегемона, втілена в життя двома республіканськими адміністраціями Дж. Буша – мол., яка призвела до часткового зниження можливостей США впливати на міжнародні процеси, утримувати лідерські позиції, спровокувала зниження довіри дійсних та потенційних партнерів, поставила під сумнів факт позитивного іміджу США як носія глобалізації і країни зрілої демократії, миру та стабільності. За підсумками періоду правління адміністрації Дж. Буша – мол., США були змушені визнати глобальне зростання антиамериканських настроїв у різних частинах світу, включаючи як країни – традиційні опоненти США, так і країни - партнери. Доведено, що фундаментальні міжнародно-політичні тенденції сучасності, що виявляють себе в кризових викликах глобалізації, порушенні глобального міжнародно-політичного балансу, еволюції неурядового інструментарію міжнародно-політичного впливу, розвитку інформаційних і військових технологій, у загостренні глобальних проблем і формуванні запиту на

досягнення нової якості безпеки, сприяють еволюції глобальних стратегій лідерства. У рамках цієї еволюції, як засвідчив аналіз особливостей застосування комбінацій «м'якої» і «жорсткої» сили, а також представлення Б. Обамою стратегії якісно нового типу - «розумної сили», відбувається трансформація ресурсів, інструментів і цілей глобальних стратегій Вашингтона.

4. Внутрішньополітичні фактори трансформації міжнародної стратегії США найбільшим чином виявляються через політичний дискурс між двома найбільшими партіями та їх ідеологічними позиціями, а також через лобіювання відповідної стратегії зовнішньої політики США з боку громадськості країни, американських виборців. Так, відповідно до традицій республіканської партії, зовнішня політика США має визначатися з позицій близьких до політики ізоляціонізму, мінімального втручання, жорсткої принципової лінії поведінки у міжнародному середовищі і бути спрямованою на одностороннє прийняття рішень і відсутність зобов'язань перед закордонними партнерами. Натомість демократичний підхід до зовнішньої політики США пропагує ситуативний прагматизм, дипломатичні шляхи вирішення кризових явищ, колективні ініціативи і операції, лояльне ставлення до антагоністичних економічних систем з орієнтацією на залучення американських опонентів до визнання цінностей глобалізації і вільного ринку.

Можна стверджувати, що вироблення принципів і тактики зовнішньополітичної діяльності США у міжнародних відносинах має пряму залежність від громадської думки і настроїв пересічних американців-виборців. Відтак від поточного оціночного судження про доцільність і правильність зовнішньополітичної лінії країни досить часто залежить успіх республіканців чи демократів на президентських виборах. У часи солідарності з початком і продовженням антитерористичної операції США в Іраку та Афганістані за Дж. Буша – мол., президент і республіканська партія отримали рекордні рейтинги підтримки і довіри американців. Але, вже на момент виборчої кампанії 2008 р., шлях республіканців до утримання силового тиску на абстрактного ворога – світовий тероризм був рішуче відкинутий американським електоратом. Протилежна тенденція спостерігалася у 2014 р., коли після тривалої поміркованої і обережної лінії поведінки адміністрації Б. Обама на виборах у Конгрес американська громадськість віддала перевагу республіканцям з огляду на недостатньо рішучі і суворі кроки демократів щодо інтервенції Російської Федерації проти України.

5. Серед найважливіших трансформацій зовнішньополітичної стратегії США слід відзначити зміну акцентів у виборі основних об'єктів регіональної політики. Головними регіонами, які становлять пріоритет для США, залишаються трансатлантична взаємодія з країнами Західної Європи та власне ЄС, азійсько-тихоокеанський регіон, включаючи передусім Японію та Китай, регіон Близького Сходу, а також Російська Федерація та країни пострадянського простору. Трансформації у стратегії щодо близькосхідного регіону визначені як послаблення військової присутності та участі у затяжних малоперспективних, затратних конфліктах, що сприймається Б. Обамою як невиправдане втручання занадто дорогою ціною. Важливим зовнішнім фактором для переорієнтації центрального акценту США з Близького сходу в інші регіони стало не лише бажання утримати

бюджетні кошти на безперспективні витрати. Так, після проведення антитерористичних операцій в Іраку та Афганістані протягом 2001-2008 рр. стало очевидним погіршення міжнародного іміджу США як надійного партнера і гаранта миру з боку світової громадськості та деяких національних держав, особливо з числа мусульманської спільноти. Було виявлено, що саме через надмірну увагу до проблем Близького Сходу було дещо втрачено позиції Америки в найбільш перспективному регіоні – АТР, який становить головний пріоритет для національного економічного інтересу США відповідно до концепції США як Тихоокеанської держави, визнаної кожним із президентів США постбіполярного періоду, починаючи з Дж. Буша – старшого. Крім того, відповідно до наміру реалізовувати американські інтереси спільно з союзниками і суперниками, був закладений напрям на відновлення пріоритетності трансатлантичних відносин, які поступово втрачали свою стрижневу роль, а також на тимчасове порозуміння з Росією через вибіркове і обережне її залученням до процесів глобалізації.

6. Стратегія зовнішньої політики США щодо пострадянського простору та Російської Федерації. зумовлена завершенням «холодної війни» і позиціями президентських адміністрацій Дж. Буша - старшого та Б. Клінтона, потім частково призупинена Дж. Бушем – мол., була спрямована на порозуміння з РФ та інтеграцію останньої до повноцінної економічної неупередженої кооперації з рештою світу, передусім у вигляді політики «перезавантаження» Б. Обама. США з 2014 р., зважаючи на порушення міжнародно-правових норм і агресію РФ проти України, переглянули політичну стратегію щодо Росії та незалежних пострадянських країн і повернулись, з одного боку, до тактики міжнародного блокування РФ, а, з другого, – до дипломатичної, фінансової і військово-технічної підтримки України для її захисту від російських геополітичних проектів територіальної ревізії та геополітичного напруження. З огляду на поточну стратегію США щодо недоцільності надмірних витрат, вірогідності відкритої конфронтації США та РФ, про яку говорити поки що зарано, важливою вважається зосередженість Америки на боротьбі за лідерські позиції у регіонах зростаючої економічної потужності. Водночас з огляду на глобальний характер зовнішньої політики США і її реалістичну домінанту, можна прогнозувати подальше отримання Україною допомоги від американського уряду, зміст і масштаби якої визначатимуться геополітичними та геоекономічними мотиваціями діяльності країни на східноєвропейському та євразійському просторах у цілому, якісними змінами як глобального геополітичного балансу сил, так й низки еволюції двосторонніх відносин Вашингтона з союзниками та суперниками, зважанням на геополітичну вагу і внесок країн в підтримку їхньої політики регіональної та загальноєвропейської безпеки. Таким чином, США залишатимуться скоріше стороннім глядачем, який пильно стежить за розвитком подій на теренах пострадянського простору, здійснюючи певну підтримку Україні і обмежуючись дипломатичною критикою РФ, підвищуючи і зміцнюючи власний імідж як держави – прихильника миру і невійськового вирішення глобальних криз.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Головань О. О. «Основи зовнішньої політики США в перший термін президентства Барака Обами» / О. О. Головань // Дослідження світової політики: збірник наукових праць. – Вип. 2 (63) – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2013. – С. 171-178.

2. Головань О. О. «Співробітництво США з країнами Африки в системі пріоритетів стратегії національної безпеки Дж. Буша» / О. О. Головань // Дослідження світової політики: збірник наукових праць. – Випуск 3 (64) – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2013. – С.173-178.

3. Головань О. О. «Можливості поглиблення співробітництва США та ЄС і роль України» / О. О. Головань // Актуальні проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць. – Вип. 120 (частина 1). – К.: Київський національний університет імена Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2014. – С.162-172.

4. Головань О. О. «Україна у безпекових стратегіях США 2014 року» / О. О. Головань // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. – Вип. 87 (8). – К.: 2014. – С. 380-383.

Стаття у науковому фаховому виданні України, яке входять до міжнародних наукометричних баз даних:

5. Головань О. О. «Зовнішня політика адміністрації Б. Обами щодо країн Азійсько-Тихоокеанського регіону» / О. О. Головань // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія: збірник наукових праць. – Маріуполь: 2013. – Вип. 6. – С.131-139.

Стаття в іноземному виданні, яке входять до міжнародних наукометричних баз даних:

6. Golovan O.O. «Ukraine under the consideration of US-EU bilateral relations» / O.O. Golovan // «Historia i Polityka», Semiannual Devoted to Political Thought and International Relations – Torun, 2015. – № 14 (21). – 9-24 p.

Статті в інших виданнях (електронні статті):

7. Погорська І. І., Головань О. О. «Сучасна глобальна безпека: можливості та перспективи мультилатералізму» // І. І. Погорська, О. О. Головань [Електронний ресурс] // Електронний вісник. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 4 (2014). Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2450

8. Головань О.О. «Політика США щодо кризи на сході України» / О.О. Головань [Електронний ресурс] // Електронний вісник. Міжнародні відносини.

Серія «Політичні науки». 2015 р. Липень 2015 року. Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/issue/view/138

Матеріали у збірниках науково-практичних конференцій:

9. Головань О.О. Трансформації курсу міжнародної політики США протягом першого терміну президента Барака Обама / О.О. Головань // Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції «Людське співтовариство: актуальні питання наукових досліджень», 15-16 лютого 2013 р. – Дніпропетровськ – С. 86-90.

10. Головань О.О. Співробітництво і світове лідерство в контексті відносин США-ЄС / О.О. Головань // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених: «Актуальні проблеми міжнародних відносин», частина 1, 24 жовтня 2013 р. – Київ – С. 13-16.

11. Головань О.О. Зовнішня політика США щодо політично-військової кризи на Сході України / О.О. Головань // Збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції: «Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство», частина 2, 15 травня 2015 р. – Львів, С. 32-35.

АНОТАЦІЯ

Головань О. О. Еволюція зовнішньої політики США на початку XXI століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку – Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». – Київ, 2015.

Дисертаційну роботу присвячено комплексному дослідженню еволюції сучасної зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки у поєднанні теоретичних і прикладних аспектів. Авторська концепція дослідження побудована на цілісному аналізі причинно-наслідкових взаємозв'язків між сутнісними трансформаціями зовнішньополітичної парадигми Америки і результатів їхнього практичного втілення. Комплексно проаналізовано ключові складові доктринального змісту, внутрішньополітичні та зовнішньополітичні імперативи формування та реалізації зовнішньої стратегії США в її динамічному розвитку упродовж діяльності республіканської та демократичної президентських адміністрацій.

Сучасна зовнішня політика США представлена як комплексний феномен, який формується як під впливом об'єктивних обставин історичного процесу, міжнародно-системних трансформацій та глобального розвитку, так і під тиском внутрішніх факторів, зокрема, впливу громадської думки та міжпартійної боротьби всередині американського соціуму. В роботі проаналізовано специфіку еволюції підходів американського істеблішменту щодо оцінок зовнішніх викликів та шляхів реалізації

національних інтересів в глобальному та регіональних масштабах дії. В контексті дослідження особливостей трансформації американської зовнішньої політики на початку XXI ст. та аналізу ефективності сучасної зовнішньополітичної стратегії Сполучених Штатів аналізуються глобальні цілі і завдання міжнародно-політичної дії Білого дому, порівнюються підходи до ведення закордонних справ адміністрацій президентів Дж. Буш – мол. і Б. Обама, розглядаються еволюційні зміни у регіональних стратегіях Білого дому та визначаються перспективні пріоритети дії США у геополітично важливих регіонах світу.

Ключові слова: США, зовнішня політика, стратегія, еволюція, Дж. Буш – мол., Б. Обама, Білий дім, міжнародна система, глобальний розвиток.

АННОТАЦИЯ

Головань А. А. Эволюция внешней политики США в начале XXI века. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 – политические проблемы международных систем и глобального развития. – Государственное учреждение «Институт всемирной истории Национальной академии наук Украины». – Киев, 2015.

Диссертационная работа посвящена комплексному исследованию эволюции современной внешней политике Соединенных Штатов Америки в смысле ее теоритических и прикладных аспектов. Авторская концепция исследования построена на целостном анализе причинно-следственных взаимосвязей между сущностными трансформациями внешнеполитической парадигмы Америки и результатов их практического воплощения. Комплексно проанализировано ключевые составляющие доктринального содержания, внутривнутриполитические и внешнеполитические императивы формирования та реализации внешней стратегии США в ее динамическом развитии на протяжении деятельности республиканской и демократической президентских администраций.

Современная внешняя политика США представленная как комплексный феномен, который формируется как под влиянием объективных обстоятельств исторического процесса международно-системных трансформаций и глобального развития, так и под давлением внутренних факторов, в частности, влияния общественного мнения и между партийной борьбы в середине американского социума. В работе проанализировано специфику эволюции подходов американского истеблишменту в отношении оценок внешних вызовов и путей реализации национальных интересов в глобальном и региональном масштабах действий. В контексте исследования особенностей трансформации американской внешней политики в начале XXI века и анализа эффективности современной внешнеполитической стратегии Соединенных Штатов анализируются глобальные цели и задания международно-политической действий Белого дома, сравниваются подходы в отношении ведения иностранных дел администраций президентов Дж. Буш – мл. и Б. Обама, рассматриваются эволюционные изменения в региональных стратегиях Белого дома и определяются перспективные приоритеты действий США в геополитически важных регионах мира.

Ключевые слова: США, внешняя политика, стратегия, эволюция, Дж. Буш – мл., Б. Обама, Белый Дом, международная система, глобальное развитие.

SUMMARY

Golovan O.O. The U.S. foreign policy development at the beginning of XXI century. – Manuscript.

The thesis to obtain scholarly degree of Candidate of Political Sciences in specialty 23.00.04 – Political Problems of International Systems and Global Development. – State Institution «Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine». – Kyiv, 2015.

Thesis is devoted to the analysis of U.S. foreign policy strategy transformations taking place at the beginning of the XXI century. The research covers the phenomenon in terms of its substantive changes in the theoretical and applied significance, as far as in order to external challenges and the internal determinants, causing its reconsideration and practical review. The U.S. foreign policy strategy transformations are examined as well as the evolution of its implementation methods as for performance in its global and regional dimensions.

Author's concept of research is based on a holistic analysis of cause and effect relationships between the essential transformation of American foreign policy paradigm and results of their practical implementation. Key elements of doctrinal content, internal and foreign policy imperatives of development and implementation of foreign US strategy in the dynamic development of its activities during the Republican and Democratic presidential administrations are analyzed.

Modern US foreign policy is represented as complex phenomenon which is formed under the influence of objective circumstances of historical process of international system transformation and global development and influenced by pressure of internal factors including the impact of public opinion and the inter-party struggle within US society.

The evolution of the specific of approaches of the American establishment on the assessments of external challenges and ways of realization of national interests on a global and regional scale action are analyzed in research.

The subject is analyzed in the context of presidential administrations consistent succession. The thesis codifies the all existing points of view employing the subject of modern foreign policy strategy of the United States at post-bipolar period.

In the context of research of peculiarities of the transformation of American foreign policy at the beginning of XXI century and analyzing the effectiveness of current foreign policy strategy of the United States: the subject-matter and the circumstances of the U.S. foreign policy vectors revise at the beginning of the XXI century are overlooked; U.S. foreign policy global goals and targets are reconsidered in the context of the actual transformations; the approaches to foreign affairs management of President George. W. Bush and B. Obama are compared in general trends of the context of post-Cold War era; fundamental differences and common ground in foreign policy of the two presidents while their tenure in office are being inspected; the evolutionary changes in their international strategy, taking place during each presidential term are considered; the following factors

of external and internal environment, which exerted influence on White House are investigated; the priorities for regional U.S. foreign policy for the B. Obama and G. W. Bush with a focus on U.S. foreign policy strategy 2001-2014 as for the Russian Federation and Ukraine are precisely explored and identified.

The research highlights the ideological and conceptual approaches to the analysis of U.S. foreign policy. The key factors that signify its formation are considered. The definition of basic professional terms and concepts, employed in the U.S. foreign policy studies is being clarified. Detailed review of professional literature is conducted, the leading research institutions of domestic and foreign political American studies are enumerated, whose proceedings appeal as exceptional interest for the current study. The most recent publications regarding the issue of study are reviewed.

The subject-matter of U.S. Presidents George. W. Bush Jr. and Barack Obama foreign policy strategic transformation is revealed. The extensive factual material in order to illustrate the internal and external reasons for global strategy reconsideration is provided. The evolutionary changes are captured in international economic, political and security field. The ideology and party affiliation of ruling elite, so as public outcry are identified as the priority reasons causing U.S. foreign policy evolution challenges.

The comparative analysis of U.S. foreign policy was embodied through the different U.S. leaders policies similize taking into account each priority region of the U.S. global strategy. It was revealed that the major regions, which appear to be priority for the United States are: the transatlantic cooperation with the countries of Western Europe and the EU in general, the Asia-Pacific region, including Japan and China, Middle East area, and the Russian Federation and post-Soviet countries.

Keywords: USA, foreign policy, strategy, evolution, George. W. Bush Jr, Barack Obama, White house, international system, global development.

Підписано до друку 11.04.2016 р. Формат 60x90/16.
Папір офісний. Гарнітура Таймс Нью Роман.
Ум. друк. арк. 1,1. Тираж 100. Зам. № 376

Надруковано ФОП «Черенок К.В.»
Свідоцтво В02 №353856 від 25.09.2006 р.
м. Київ, вул. Пушкінська, 45/2
тел.: (044) 235-81-92, 228-45-05